

ต้นแบบการพัฒนา นวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนเพื่อความยั่งยืน กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชน
ชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
Development Model of Innovative for Financial Organization for Sustainability
Case Study in Thai-Cambodia Borderland Community.

นิภาวัลย์ พุทธิไธรัช^{1*}, นภาพรณ พัฒนฉัตรชัย², ธราธร ภูพันธ์เชือก³,
นวรรตน์ นิธิชัยอนันต์⁴, อาภาพร บุญประสพ⁵ และ พัทธราภรณ์ เกลียวกแก้ว⁶
Nipawan Putthairach ^{1*}, Napapan Pattanachatchai ², Tharathorn Phuphanchueak³,
Navarat Nithichaianan⁴ Aphaphorn Boonprasop⁵ and Phatcharaporn Klieokaeo⁶
*Corresponding author, e-mail: tharathorn@srur.ac.th

Received: January 27th, 2022; Revised: October 20th, 2022; Accepted: October 30th, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชนภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อม บริบทชุมชนในอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ การพัฒนานวัตกรรมขององค์กรการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็งสำหรับ เป็นต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืน วิธีการศึกษาใช้เทคนิคการวิจัยเชิง คุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 5 กลุ่ม เครื่องมือ การวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชน ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในที่มีผลต่อ บริหารงาน ประกอบด้วย บริบทท้องถิ่นชุมชน โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน และนิเวศวัฒนธรรม ชุมชน ส่วนปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย สภาพเศรษฐกิจและสังคมระดับมหภาค เทคโนโลยีและ นวัตกรรม และแนวนโยบายภาครัฐต่อองค์กรการเงินภาคประชาชน สำหรับปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ประกอบด้วย ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ได้แก่ ฐานองค์ความรู้ และฐานนิเวศเศรษฐกิจ วัฒนธรรมชุมชน ด้านภาคีเครือข่าย และด้านกฎระเบียบและแนวนโยบายภาครัฐ นวัตกรรมที่ก่อให้เกิด ความมั่นคงต่อกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน ประกอบด้วย การจัดองค์กรการเรียนรู้ชุมชนนวัตกรรม

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัญชีบัณฑิต สาขาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Lecturer of Bachelor in Accounting Curriculum Program in Accounting, Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University
^{2,4} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Assistant Professor of Bachelor in Administration Curriculum Program in Business Administration, Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University
^{3,5-6} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรบัญชีบัณฑิต สาขาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Assistant Professor of Bachelor in Accounting Curriculum Program in Accounting, Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University

การบูรณาการเศรษฐกิจในเวทีวัฒนธรรมชุมชน นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนต่อกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน ประกอบด้วย นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมการดำเนินงาน และนวัตกรรมภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: นวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชน องค์กรการเงินชุมชน ความยั่งยืน

Abstract

The objectives of this research were to study the administrative process of Community Financial Organization (CFO.) in local context community of Kabchoeng District, Surin Province, Development of strengthen CFO. Innovation Model and dissemination holistic knowledge regarding appropriate and sustainable developmental model of CFO. Innovation. Qualitative research was applied to collect data. Samples were 5 groups of community financial organization in Kabchoeng District, Surin Province. Research tools were interview form, observation and focus group discussion. Content analysis was employed to analysed the collected data.

The findings revealed that administrative process Internal environment factors affected the administration were local context community, capital of ecocultural economic community. External environment factors were condition of macroeconomic and social level, technology and innovation and governmental policies on people financial organization. In addition, the factors that strengthening CFO were internal strengthening aspect ; whole of knowledge base, ecological economy base, cultural community, network, regulations and governmental policies. Innovation to security of foundation and sustainability of CFO consisted of the in innovation security from the foundation were learning organization to the community, Innovation for integrating ecocultural economic community, innovation for sustainability consisted of products innovation, operational innovation and network association innovation.

Keywords: Innovation for financial community organization, Financial community organization, Sustainability

บทนำ

วิกฤตการณ์ทางการเงินเอเชียตะวันออก (East Asian Financial Crisis) เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้ก่อให้เกิดการล่มสลายของสถาบันการเงินขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเชิงโครงสร้างทางภาคการเงินของประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับโครงสร้างทางภาคการผลิตและเชื่อมโยงกับอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ส่งผลให้ประเทศไทยที่เคยใช้นโยบายอัตราแลกเปลี่ยนในระบบตะกร้าเงิน (Pegged Exchange Rate) มาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี 2540 ต้องปรับเปลี่ยนเป็นแบบลอยตัว (Floating Exchange Rate) เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศจนถึงปัจจุบัน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2540) ส่วนทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงเป็นแกนหลักของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ มีการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนขึ้นในระดับท้องถิ่น ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 (พระราชกฤษฎีกา, 2544) รวมทั้งการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560 – 2564) มีจุดเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมสำหรับนำมาใช้เป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนในทุกมิติเพื่อเพิ่มศักยภาพของประเทศในทุก ๆ ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

องค์กรการเงินชุมชนเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับตัวของชุมชนต่อระบบเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความสมดุลของระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนรองรับกับกระแสความเปลี่ยนแปลง ด้วยการผนึกพลังการออมทุนทรัพย์จากสมาชิกในชุมชนมาบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนเนื่องจากข้อจำกัดการเข้าถึงบริการแหล่งเงินทุนในระบบ โดยองค์กรการเงินระดับชุมชนท้องถิ่นมีรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะองค์กรการเงินแบบพึ่งตนเองและกึ่งในระบบที่ภาครัฐมีส่วนสนับสนุนในการจัดตั้ง มีกฎหมายรองรับชัดเจนและเป็นนิติบุคคล (สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล, 2556 : 15) แต่อย่างไรก็ตาม องค์กรการเงินชุมชนเหล่านี้ยังมีข้อจำกัดหลายประการอันเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กรการเงินชุมชน เช่น นโยบายภาครัฐหรือภาคเอกชน บริบทของชุมชน การนำเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการดำเนินการบริหารจัดการการเงินและบัญชีเพื่อความน่าเชื่อถือต่อสมาชิกและผู้มีส่วนได้เสีย เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นี้ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในหลาย ๆ แห่ง ทั้งนี้ กิตติชัย นวลทอง (2560 : 24-25) ได้ข้อค้นพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งองค์กรการเงินชุมชน เป็นผลมาจากปัจจัยภายในทางด้านความพร้อมของชุมชน และปัจจัยภายนอกทางด้านนโยบายของรัฐและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน

อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอำเภอติดแนวชายแดนด้านทิศใต้กับประเทศกัมพูชา เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการเปิดตลาดการค้าชายแดนช่องจอม เมื่อปี พ.ศ. 2545 แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นบริเวณนี้เป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากขาดปัจจัยการผลิตและความสามารถในการเข้าถึงบริการจากสถาบันการเงินพาณิชย์ในระบบ ประกอบกับการขยายตัวของเศรษฐกิจในบริเวณชายแดนช่องจอม อำเภอกาบเชิง ส่งผลต่อแนวโน้มการลดสัดส่วนการถือครองที่ดินของครัวเรือนในชุมชน อีกทั้งราคาที่ดินอันเป็นปัจจัยทุนที่สำคัญมีการปรับตัวสูงขึ้น (จิรภา โสภณ และคณะ, 2559 : 73) การแก้ไขปัญหาขององค์กรการเงินชุมชนในบริเวณนี้โดยการระดมทุนส่วนเกินที่กระจายอยู่ในท้องถิ่น เข้าสู่กระบวนการขององค์กรการเงินชุมชน เพื่อช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแก่ชุมชน ดังกรณีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโจรก ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 ช่วงระหว่างการดำเนินงานเกิดปัญหาอุปสรรคมากมายจนต้องยกเลิกไปและได้รื้อฟื้นก่อตั้งใหม่ ในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวนสมาชิก 48 ราย เงินทุนสะสมเริ่มต้น 11,000 บาท กระทั่งเมื่อสิ้นปีบัญชี พ.ศ. 2562 กลุ่มมีเงินทุนสะสมและกระแสเงินสดหมุนเวียน 6,970,245 บาท (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโจรก, 2563) ซึ่งมีพัฒนาการในการนำนวัตกรรมมาสนับสนุนการดำเนินงานรวมทั้งสามารถพัฒนากระบวนการและปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพบริบทที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น

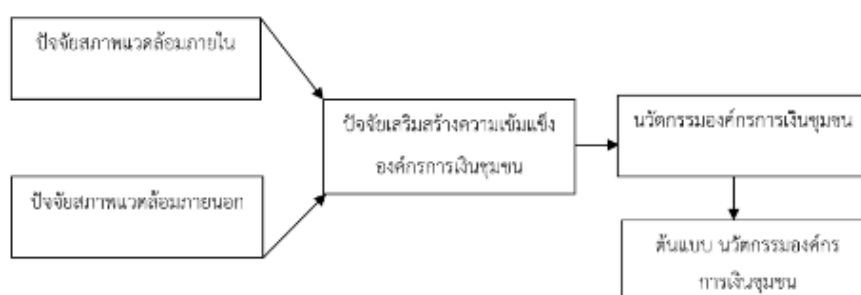
การวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาถึงการบริหารงานภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งจากภายในและภายนอกปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินเพื่อนำไปพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนที่เป็นต้นแบบสู่

ความสำเร็จอย่างยั่งยืนให้กับองค์กรการเงินชุมชนในกลุ่มอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาให้เป็นพื้นฐานกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชนภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมบริบทชุมชนในอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมขององค์กรการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็งสำหรับเป็นต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงคุณภาพ และขั้นตอนที่ 2 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงคุณภาพ

การศึกษาเชิงคุณภาพใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) สำหรับศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชนภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมบริบทชุมชนในอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ อันนำมาซึ่งปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยกำหนดประชากรเป้าหมายเป็นกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่ดำเนินงานอยู่ภายในตำบลพื้นที่อำเภอกาบเชิง ประกอบด้วย ตำบลด่าน ตำบลกาบเชิง ตำบลคูตัน ตำบลโคกตะเคียน ตำบลตะเคียน และตำบลแวงมุด โดยกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลด่านและตำบลคูตัน 2) กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ ตำบลตะเคียนและตำบลกาบเชิง 3) ธนาคารข้าว ตำบลคูตันและตำบลกาบเชิง 4) สถาบันการเงินชุมชน ตำบลแวงมุด และ 5) กองทุนหมู่บ้าน ตำบลโคกตะเคียนและตำบลกาบเชิง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน ดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนหมู่บ้าน เลือกกลุ่มที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดี หรือคะแนนเท่ากับ 3 ตามผลการประเมินภายใต้หน่วยงานที่กำกับ ติดตาม
2. กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ เลือกกลุ่มที่ผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี
3. สถาบันการเงินชุมชน เป็นสถาบันการเงินเพียงแห่งเดียวในอำเภอกาบเชิง ที่ก่อตั้งและดำเนินงานภายใต้ชื่อ สถาบันการเงินชุมชนนงนุช โดยคณะกรรมการบริหารงานมาจากกองทุนหมู่บ้านในตำบลนงนุชจำนวนทั้งสิ้น 15 กองทุน
4. กลุ่มองค์กรการเงินชุมชน มีผู้นำและสมาชิกที่มีความพร้อมในการพัฒนา มีเป้าหมายร่วมกันสู่ความสำเร็จ สำหรับการพัฒนาเป็นต้นแบบนวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น เครื่องมือดังกล่าวมาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านตรวจสอบข้อคำถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป นำไปสัมภาษณ์ตัวแทนจากประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยประธานกลุ่ม คณะกรรมการดำเนินงานและสมาชิกของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน จำนวน 3 กลุ่ม เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความหมาย ภาษาที่ใช้และความสมบูรณ์ของข้อคำถามที่สะท้อนข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผลค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ในช่วงระหว่าง 0.6 - 0.8

แบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไขจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ได้บันทึกการนำเสนอกับคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อรับรองเครื่องมือการวิจัยและเอกสารคำชี้แจงอื่น ๆ ตามเกณฑ์มาตรฐานของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผ่านการรับรองด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์แล้ว ประกอบด้วยข้อคำถาม กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน เพื่อพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชน

การหาคุณภาพของข้อมูล

การหาคุณภาพของข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลมีความเชื่อถือ ได้กระทำพร้อม ๆ กับกระบวนการเก็บข้อมูล ด้วยการตรวจสอบความสอดคล้องข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตของคณะผู้วิจัย รวมถึงการตรวจสอบกับเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนองค์กรการเงินชุมชน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ผ่านการสรุปแล้วนำมาจัดทำสารสนเทศกลุ่มสำหรับการวิจัยในขั้นตอนที่ 2

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยทำการสำรวจพื้นที่ ประกอบกับการสัมภาษณ์และการสังเกต เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของชุมชน สาเหตุและปรากฏการณ์ด้านสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ที่มีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และจดบันทึกข้อมูล ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้น สำหรับเป็นข้อมูลประกอบร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิเพื่อการอภิปรายปรากฏการณ์ และนำไปประกอบกับแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องในการสร้างแบบสัมภาษณ์ขั้นต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาในประเด็นที่สะท้อนและเชื่อมโยงต่อบัณฑิตด้านสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก รวมถึงปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 การจัดเวทีสนทนากลุ่ม

การจัดเวทีสนทนากลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนานวัตกรรมขององค์กรการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็งสำหรับเป็นต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืน โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ นักวิชาการ และกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในกระบวนการวิจัยขั้นที่ 1 สำหรับการประชุม วิชาการ วิจารณ์อภิปรายแลกเปลี่ยนประเด็นที่ได้จากข้อสรุป เพื่อนำมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชน โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ร่วมสนทนายืนยันหรือเสนอประเด็นเพิ่มเติม มีระเบียบวิธีดังนี้

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ได้ทำการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) ประธานและคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ด้านการบริหารกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่มาแล้วอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 12 ราย 2) สมาชิกของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มมาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 ราย และ 3) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่ จำนวน 2 ราย และ นักวิชาการที่มีความรู้ด้านการเงิน ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี ด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 4 ราย

วิธีดำเนินการ คณะผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม

1. จัดเตรียมประเด็นในการสนทนากลุ่มซึ่งมีลักษณะเป็นแนวคำถามเกี่ยวกับ หลักการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค แนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน

2. นำประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยบันทึกการนำเสนอต่อ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อรับรองเครื่องมือการวิจัยและเอกสารคำชี้แจงอื่น ๆ ตามเกณฑ์มาตรฐานของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากนั้นจัดทำหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมวิพากษ์สนทนากลุ่ม เพื่อขอความยินยอมสมัครใจเข้าร่วมในการสนทนาโดยหนังสือเชิญจะชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม จุดมุ่งหมายที่เชิญผู้เข้าร่วมประชุมและความคาดหวังที่จะได้รับจากผู้เข้าร่วม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในระหว่างสนทนากลุ่มได้นำเครื่องมือประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องวิดีโอ เป็นต้น คณะผู้วิจัยทำหน้าที่ดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง (Moderator) ส่วนผู้ช่วยนักวิจัยและนักศึกษาช่วยงาน จำนวน 6 ราย เป็นผู้ช่วยในการจดบันทึกข้อมูล การบันทึกเสียงการสนทนากลุ่ม เมื่อทำการสนทนากลุ่มเรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัยและนักศึกษาช่วยงาน จะทำการถอดเทปแบบคำต่อคำ ประกอบกับอารมณ์ ความรู้สึก และบรรยากาศของการสนทนาที่ได้จากการสังเกต

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากสนทนากลุ่ม นำมาจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาที่สะท้อนถึงต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมองค์การการเงินชุมชนที่มีความเหมาะสมในชุมชนพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการบริหารงานขององค์การการเงินชุมชนภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมบริบทชุมชนในอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ อันนำมาซึ่งปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง สรุปผลได้ดังนี้

การบริหารงานภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน สรุปประเด็น 3 ด้าน ดังนี้

1. **บริบทท้องถิ่นชุมชน** ชุมชนในท้องถิ่นบริเวณชายแดนอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนวพรมแดนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน- ห้วยสำราญ ส่งผลต่อการขยายพื้นที่การผลิตของชุมชนเป็นไปอย่างจำกัด รวมถึงการเปิดตลาดการค้าชายแดนช่องจอม ทำให้ราคาที่ดินมีราคาสูงซึ่งเป็นสิ่งรื้อให้ชาวบ้านขายที่ดินให้กับนายทุนที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ทำให้อัตราส่วนการถือครองที่ดินอันเป็นปัจจัยทุนต่อครัวเรือนลดลง ส่งผลให้ชุมชนประสบปัญหาในข้อจำกัดการเข้าถึงแหล่งทุนของสถาบันการเงินพาณิชย์ขนาดใหญ่ แต่ละชุมชนจึงมีการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์การการเงินชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากแนวคิดของระบบรัฐ และแนวคิดของระบบชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ชาวบ้านร่วมกันแสวงหาทางออก เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการเงินอย่างเท่าเทียมกัน โดยอาศัยบริบทท้องถิ่นชุมชนยึดโยงความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นพื้นฐาน

2. **โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน** มีการปรับรูปแบบจากวิถีเกษตรกรรมแบบยังชีพสู่วิถีเกษตรกรรมแบบพึ่งพาปัจจัยทุน การผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อเป็นวัตถุดิบป้อนให้กับภาคอุตสาหกรรม เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ก่อให้เกิดความต้องการปริมาณปัจจัยการผลิตและปัจจัยทุนที่ควบคู่กันมากขึ้น ข้อจำกัดจากภาวะการขาดแคลนปัจจัยทางด้านแรงงาน จากค่านิยมคนรุ่นใหม่ที่ไม่นิยมทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งจำเป็นต้องทดแทนด้วยเครื่องจักร อุปกรณ์ อันเป็นตัวผลักดันต้นทุนเพิ่มขึ้น อีกทั้งครัวเรือนในชุมชนไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินที่เป็นที่ยอมรับในการนำไปเป็นหลักประกันค้ำประกันตามเงื่อนไขของสถาบันการเงินเชิงพาณิชย์ได้ โดยข้อมูลจากการสำมะโนการเกษตรจังหวัดสุรินทร์ในปี พ.ศ. 2556 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์มีที่ดินที่เกษตรกรถือครองเพื่อเกษตรกรรม เป็นที่ดินที่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน (โฉนด นส.4 จ., ตราจอง นส.5, นส.3 ก.) จำนวน 76,737 ไร่ ถือครองโดยเกษตรกร จำนวน 4,540 ราย หรือ คิดเป็น 43.8 % เท่านั้น ปัจจัยเหล่านี้กระทบกับวิถีการผลิตของชุมชน การก้าวข้ามวิถีเกษตรกรรมของชุมชนสู่อาชีพที่ใช้ที่ดินน้อยลงเป็นทางเลือกใหม่ของสมาชิกบางส่วน แต่อุปสรรคจากโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนในเชิงพาณิชย์จากสาเหตุข้างต้น ทำให้การพัฒนาองค์การการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นแหล่งทุน แหล่งสนับสนุนอาชีพทางเลือกใหม่ที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้จึงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในระยะยาวที่ยั่งยืนมากกว่าการพึ่งพิงแหล่งเงินทุนจากภายนอก ซึ่งกองทุนที่สนับสนุนส่งเสริมอาชีพให้แก่สมาชิกในลักษณะดังกล่าวนี้มีหลายกองทุน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโคกสะอาด ตำบลดู่ อำเภอกาบเชิง กลุ่มออมทรัพย์สัจจะบ้านตะเคียน ตำบลตะเคียน อำเภอกาบเชิง เป็นต้น โดยการให้การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพเสริมนอกฤดูกาลทำนา เพื่อการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการนำผลผลิตในท้องถิ่นเช่น อ้อย มาแปรรูปเป็นน้ำตาลอ้อยจำหน่าย เป็นต้น

3. นิเวศวัฒนธรรมชุมชน การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างกลุ่มชนดั้งเดิมกับกลุ่มชนที่อพยพมาอยู่อาศัยใหม่ การร่วมทุกข์ร่วมสุขของกลุ่มชนผ่านช่วงเวลาวิกฤตจากภาวะสงครามกลางเมืองของกัมพูชาที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชนที่อาศัยตามแนวชายแดนเป็นชุมชนที่มีระบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งวัฒนธรรมเขมรและวัฒนธรรมไทยอีสานทับซ้อนกันในพื้นที่ เช่น ประเพณีแซนโฌนตา ที่เป็นประเพณีของชุมชนชาวไทยเขมรและประเพณีบุญผะเหวดในชุมชนไทยอีสาน แต่ทั้งสองวัฒนธรรมมีความกลมกลืนจากห้วงเวลาแห่งการพึ่งพาอาศัยผ่านการผสมผสานจากการแต่งงานระหว่างกลุ่มชน ก่อให้เกิดความผูกพันกันในท้องถิ่น ความไว้วางใจเชื่อใจกันเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อตั้งและสืบสานขององค์กรการเงินชุมชนในท้องถิ่น โดยแต่ละกลุ่มชนต่างมีโน้ตชนร่วมกันทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับวัด ชุมชนกับโรงเรียน โดยต่างถือว่าเป็นสถาบันแกนหลักในโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ต้องมีความรับผิดชอบและให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันเพื่อเป็นจุดร่วมทางสังคม ดังจะพบว่ามีการให้การช่วยเหลือระหว่างกันขององค์กรการเงินชุมชน วัดและโรงเรียนในทุกชุมชน ผ่านรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดสรรกองทุนสาธารณะประโยชน์จากองค์กรการเงินชุมชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของวัดและโรงเรียนของชุมชน เป็นต้น

การบริหารงานภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก การเปลี่ยนแปลงกระแสเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อองค์กรการเงินชุมชน สรุปดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจสังคมมหภาค จากข้อถกแถลงการเปิดเสรีทางการค้าและบริการในกลุ่มประเทศ ASEAN ก่อเกิดโครงการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจชุมชนชายแดนตามช่องทางจุดผ่านแดน เป็นตัวเร่งให้เกิดความต้องการปัจจัยทุนเพิ่มขึ้น เพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้มีความสามารถในการเชื่อมต่อเศรษฐกิจชุมชนเข้ากับเศรษฐกิจใหม่ แต่ชุมชนท้องถิ่นยังขาดความพร้อมของระบบการสะสมทุนในท้องถิ่น องค์กรการเงินชุมชนจึงกลายเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นกลไกที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการสะสมทุนทางเศรษฐกิจของชุมชน ผ่านการออม การลงทุน การจัดระบบสงเคราะห์ทางด้านสวัสดิการแก่สมาชิก อีกทั้งยังเป็นแหล่งสถาบันการเงินพื้นฐานที่ช่วยดูดซับสินทรัพย์ของชุมชนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชนที่มีต้นทุนทางการเงินต่ำและเข้าถึงได้ง่ายกว่าแหล่งทุนจากภายนอก ด้วยการเป็นแหล่งทุนพัฒนาอาชีพใหม่ทดแทนอาชีพเกษตรกรรมเดิมหรือเป็นอาชีพเสริม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้าและความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านชายแดน ไทย-กัมพูชา สินค้าเกษตรกรรมหลายชนิดสามารถนำเข้ามาจำหน่ายในราคาถูกกว่าสินค้าเกษตรกรรมของไทย รวมทั้งการเดินทางเข้า-ออกของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความต้องการสินค้าและบริการต่าง ๆ เช่น อาหาร ที่พัก รถรับ-ส่งไปยังด่านชายแดน บริการธุรกรรมทางศุลกากร การขนส่ง นำเข้า-ส่งออก การให้บริการท่องเที่ยว เป็นต้น การทำความเข้าใจกับสถานการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อองค์กรที่ต้องดำเนินงานเกี่ยวข้องกับภาคเศรษฐกิจการเงินและการลงทุน

2. เทคโนโลยีและนวัตกรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชนท้องถิ่น กระตุ้นให้ชุมชนต้องปรับวิถีการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ ลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น โดยอาศัยเครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและโครงสร้างทางการผลิตของชุมชน ด้วยต้นทุนที่เหมาะสม นอกจากนั้นผลจากพัฒนาการทางด้าน FINTECH (Financial Technology) หรือการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมทางการเงินได้ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินใหม่ ๆ โดยเฉพาะกิจการเกิดใหม่ (Start Up) กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ยุค 4.0 รวมทั้งความสะดวกสบายในการเข้าถึงบริการ

การเงินที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้สมาชิกและองค์กรการเงินชุมชนจำเป็นต้องทำความเข้าใจ รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนเพื่อให้สามารถเข้าถึงและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพการดำเนินงานขององค์กรและท้องถิ่น

3. แนวนโยบายภาครัฐต่อองค์กรการเงินชุมชน ภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาโอกาสในการเข้าถึงบริการจากสถาบันการเงินพาณิชย์ของชุมชนที่ไม่เท่าเทียม เพื่อส่งเสริมการออม ส่งเสริมให้เกิดการระดมทุนในท้องถิ่น มีการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้กับภาคเศรษฐกิจฐานราก แต่เนื่องจากกระบวนการในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านจากองค์กรการเงินชุมชนไปสู่สถาบันการเงินชุมชนจะต้องมีกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับฐานะความเป็นนิติบุคคลขององค์กร กำหนดระเบียบปฏิบัติ กำหนดองค์กรควบคุมดูแลเป็นการเฉพาะ ถึงแม้จะมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสถาบันการเงิน พ.ศ. 2562 เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 ส.ค. 2562 แต่เงื่อนไขและข้อจำกัดยังคงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาจากองค์กรการเงินชุมชนไปสู่สถาบันการเงินชุมชนตามกฎหมาย ทั้งในแง่ขององค์กรกำกับดูแล เงื่อนไขของฐานะทางการเงิน เงื่อนไขการดำเนินงานที่ต้องใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการทางด้านบัญชีการเงิน ซึ่งยังขาดหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน แนะนำและให้ความช่วยเหลือ เป็นพี่เลี้ยงในช่วงการเปลี่ยนผ่านนี้

ปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรการเงินชุมชน สรุปผลการวิจัยได้ในแต่ละประเด็น

1. การเสริมสร้างฐานความเข้มแข็งจากภายใน องค์กรการเงินชุมชนมีความเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน สรุปผลการวิจัยดังนี้

1.1 ฐานด้านองค์ความรู้ ความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานของคณะกรรมการ ทางด้านการจัดการการเงิน การบัญชี ความรู้ทางด้านกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องยังอยู่ในระดับที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อความถูกต้องแม่นยำ ความน่าเชื่อถือต่อสมาชิก ส่วนทางด้านสมาชิกการส่งเสริมและการสนับสนุนพัฒนาอาชีพ ความรู้พื้นฐานในการจัดการบัญชีครัวเรือน และพื้นฐานเศรษฐศาสตร์ในระดับครัวเรือนชุมชน โดยการสร้างฐานองค์ความรู้ เกิดจากการรวบรวมระบุปัญหาของชุมชน ระดมความคิด แสวงหาความรู้และแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สรุปเป็นแบบแผนชุมชน สร้างตัวแบบการเรียนรู้ เก็บรักษาและถ่ายทอด ปลุกฝังการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ แบ่งปัน ถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนแก่กัน ฐานองค์ความรู้เหล่านี้จะอยู่คู่ชุมชนเป็นปัจจัยเสริมที่เป็นพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการก่อเกิดนวัตกรรมให้แก่รุ่นถัดไป

1.2 ฐานนิเวศเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน พื้นฐานจากวิถีเกษตรกรรมและระบบพหุวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในพื้นที่ชุมชนชายแดนอำเภอกาบเชิง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจของชุมชนบริเวณนี้ การแลกเปลี่ยนปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพจากในอดีตขยายผลไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นด้วยความแตกต่างของระบบนิเวศวัฒนธรรมชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างและหลากหลาย เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานหรือผ้าไหมทอมือในชุมชนวัฒนธรรมเขมรและวัฒนธรรมลาว ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชน ระบบนิเวศวัฒนธรรมที่แตกต่างเป็นปัจจัยก่อให้เกิดนิเวศเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชนที่เอื้อต่อกันจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเข้าใจโครงสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียงเป็นปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถจัดการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. ภาศึเครือช่ย การพึ่งพาอาศัยกันขององค์กรการเงินชุมชนในรูปแบบของภาศึเครือช่ยความร่วมมือ เป็นปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่องค์กรการเงินชุมชน ผ่านรูปแบบความช่วยเหลือ การแบ่งปันทางด้านความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และเทคโนโลยีในการดำเนินงาน เพื่อลดต้นทุน ลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน จากความหลากหลายในพื้นที่ฐานขององค์กรที่มีพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน วิธีการผลิต วิถีชุมชนที่มีความแตกต่างเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและยกระดับการพึ่งพาตนเองขึ้นไปสู่ระดับภาศึเครือช่ย ซึ่งสามารถพัฒนาได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน ภาศึเครือช่ยแนวตั้งที่พบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือองค์กรเอกชนที่สนับสนุนกลุ่มกองทุนส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ เลี้ยงโค โดยช่วยถ่ายทอดเทคโนโลยี แนะนำขั้นตอน เทคนิค กระบวนการเพาะเลี้ยงและดูแลในเชิงพาณิชย์แก่กลุ่มอาชีพเหล่านี้ และยังพบว่ามีสถาบันการเงินพาณิชย์ เช่น ธนาคารออมสินที่ให้การสนับสนุนคอมพิวเตอร์และโปรแกรมเพื่อใช้งานระบบบัญชีแก่องค์กรการเงินชุมชนบางแห่งในพื้นที่ที่ศึกษา ในขณะที่ภาศึเครือช่ยแนวนอนได้แก่กลุ่มเกษตรกรที่ถ่ายทอด เรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มกองทุนผลิตปุ๋ยอินทรีย์กับกลุ่มกองทุนเกษตรนารวมเพื่อการผลิตข้าว ภาศึเครือช่ยเหล่านี้ มีการประสานความร่วมมือในการปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องใกล้ชิด เป็นปัจจัยในการส่งเสริมความเข้มแข็งแก่องค์กรการเงินชุมชนได้ในระยะยาว

3. กฎระเบียบและแนวนโยบายภาครัฐ นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ที่ดำเนินนโยบายมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 มีการโอนเงินงบประมาณให้แก่กองทุนหมู่บ้านไปแล้วมากกว่า 150,000 ล้านบาท แต่พบว่ากองทุนส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาในการจัดเก็บหนี้เงินกู้ ในขณะที่กลุ่มออมทรัพย์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยชุมชนเอง กลับมีการบริหารจัดการให้บริการสมาชิกมาได้อย่างยาวนาน มีปัญหาของการจัดเก็บหนี้บ้างในบางชุมชน แต่มีสัดส่วนที่ถือว่าไม่กระทบกับการดำเนินงานโดยรวม การสนับสนุนส่งเสริมองค์กรการเงินภาคประชาชนที่ก่อตั้งขึ้นโดยประชาชนเองอย่างจริงจังต่อเนื่อง ด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน มีความเข้าใจพื้นฐานแนวคิดของชุมชน จะช่วยส่งเสริมให้องค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมั่นคงยั่งยืน ในขณะที่องค์กรที่ยังไม่มีความเข้มแข็งก็จะได้รับการประคับประคองให้บริหารงานอย่างมีทิศทาง สามารถพัฒนาองค์กรได้อย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป การสนับสนุนเพิ่มเติมในด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น อาทิ การส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการ การสนับสนุนด้านเครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีในการดำเนินงานแก่องค์กรการเงินชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอาชีพ ในการลงทุนแก่สมาชิกองค์กรการเงินชุมชน จะเป็นปัจจัยในการสนับสนุนส่งเสริมความเข้มแข็งแก่องค์กรการเงินชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนนวัตกรรม การพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนให้ขับเคลื่อนและเติบโตด้วยนวัตกรรมอย่างมีทิศทางและเป้าหมายขององค์กรที่จะเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1. นวัตกรรมความมั่นคงจากฐานราก

1.1 การจัดองค์กรการเรียนรู้สู่ชุมชนนวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมของชุมชนมีศักยภาพจากทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น แต่ยังขาดการจัดระบบให้เอื้อต่อการพัฒนา มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นน้อย ชุมชนจึงสร้างกระบวนการส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายใน เครือข่ายการเรียนรู้ภายนอก โดยพบว่าองค์กรการเงินชุมชนที่ศึกษา มีการเดินทางไปศึกษาดูงานองค์กรการเงินชุมชนในท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อนำมาปรับปรุง และสร้างสรรค์ให้สมาชิกขององค์กรและชุมชนมีทัศนคติเปิดกว้างทางความคิดในการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยอาศัยกลไกของชุมชนในการ

ประสานและสร้างองค์การการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน เพื่อให้เป็นรากฐานที่มั่นคงในการต่อยอดพัฒนานวัตกรรม สร้างความมั่นคงให้แก่องค์กรและชุมชน

1.2 การบูรณาการเศรษฐกิจแนววัฒนธรรมชุมชน พื้นฐานความเป็นชุมชนท้องถิ่นชายแดนบริเวณ อำเภอกาบเชิง มีวิถีการผลิต ทุนทรัพยากรและทุนทางสังคม รวมทั้งระบบค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีที่ทับซ้อนกัน ในพื้นที่ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชน อันเป็นผลจากนิเวศวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งชุมชนสามารถที่จะคัดสรร รวบรวมและพัฒนาต่อยอดสู่นวัตกรรมทางด้านผลิตภัณฑ์ ทางด้านกระบวนการ โดยอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นชุมชน เหมาะสมกับวิถีการอุปโภคบริโภค ซึ่งชุมชนย่อมเข้าใจความต้องการของตนเองและกลุ่มชนในวัฒนธรรมร่วมมากกว่า

2. นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน ประกอบไปด้วยการพัฒนาใน 3 ด้าน ดังนี้

2.1 นวัตกรรมทางด้านผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบไปด้วยมุมมองทางด้านบริการ ขององค์การการเงินชุมชน ได้แก่ การพัฒนารูปแบบการออมเพื่อการสวัสดิการสงเคราะห์ต่าง ๆ ตามที่องค์กรการเงิน ชุมชนแต่ละแห่งสามารถดำเนินการได้ การปรับรูปแบบการจ่ายชำระเงินกู้ เงินออม ให้ยืดหยุ่นตามโครงสร้างวิถีการ ผลิตของชุมชนตนเองและสามารถตอบสนองความต้องการสมาชิก ดังเช่น กลุ่มธนาคารข้าวบ้านโคกสะอาด ตำบล คูตัน และบ้านโคกกลางสามัคคี ตำบลกาบเชิง สถาบันการเงินชุมชนบ้านเนนงมุด ตำบลเนนงมุด เป็นนวัตกรรม ทางด้านแนวคิดในการบริหารจัดการการให้บริการ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางด้านเงินออม เงินกู้ให้มีความสอดคล้อง กับชุมชนมากยิ่งขึ้น การขยายการจัดสวัสดิการสงเคราะห์เพิ่มเติม เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าจัดการศพ ค่าเยียวยา ภัยพิบัติต่าง ๆ แก่สมาชิก เป็นต้น

2.2 นวัตกรรมการดำเนินงาน การนำเทคโนโลยีมาพัฒนากระบวนการดำเนินงาน เช่น การจัดทำ ระบบบัญชีด้วยคอมพิวเตอร์ในสถาบันการเงินชุมชนเนนงมุดในแบบประจำสำนักงาน การพัฒนาระบบบัญชีเดิมให้ สามารถเชื่อมผ่านระบบเครือข่ายออนไลน์แบบเรียลไทม์ดังที่องค์กรการเงินชุมชนบ้านโจรภักดีใช้งาน เป็น นวัตกรรมที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้บริการของสมาชิกเองและการดำเนินงานของคณะกรรมการ ช่วยเพิ่ม ความเชื่อมั่นต่อองค์กร ลดต้นทุนการดำเนินงาน สามารถตรวจสอบข้อมูลการดำเนินงานและรวบรวม เพื่อวิเคราะห์ ประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง การขยายการดำเนินงานเพื่อบริการสมาชิกให้ครบวงจรต่อเนื่องจาก การพัฒนาส่งเสริมอาชีพ เช่น การจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์สาธิตและจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็น จุดกระจายผลผลิตของสมาชิกในองค์กรการเงินชุมชนเหล่านี้ ยังเป็นนวัตกรรมในการดำเนินงานเพื่อสร้างทางเลือก ใหม่ให้แก่สมาชิกในวงจรทางเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพื้นฐานวงจรเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงขององค์กรการเงินชุมชนในระยะยาว

2.3 นวัตกรรมภาคีเครือข่าย การแสวงหาพันธมิตรและความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยช่วย เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง หรือ เครือข่ายความสัมพันธ์ในแนวนอน เครือข่ายที่เป็นเครือข่ายทางกายภาพ และเครือข่ายเสมือน ที่เกิดจากการอาศัย เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและสื่อโซเชียลในการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนและภาคีพันธมิตร เป็นการผสมพลัง จากเครือข่ายที่ร่วมแบ่งปันแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา เทคโนโลยี และทักษะประสบการณ์ระหว่างกัน การ ร่วมกันสร้างพื้นที่ฐานข้อมูลในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันโดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา เป็นนวัตกรรมที่องค์กรการเงิน จะได้รับประโยชน์ร่วมกันในวงกว้าง เพื่อนำไปพัฒนาองค์กรได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปจุดเด่นขององค์กรการเงินชุมชน สำหรับองค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษามีจุดเด่นและความแตกต่างกันทั้งในด้านการบริหารงานและการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ดังนี้

1. กลุ่มธนาคารข้าว บ้านโคกกลางสามัคคี ตำบลกาบเชิง และบ้านโคกสะอาด ตำบลคูตัน มีจุดเด่นทางด้านนวัตกรรมในการดำเนินงานองค์กรการเงินชุมชนที่ปรับบริการทางด้านการออม ด้วยการชำระประกันราคาข้าวเปลือกขั้นต่ำให้แก่สมาชิกตามราคาตลาด การให้กู้และการชำระหนี้ ด้วยเงินสดแทนข้าวเปลือกได้ รวมถึงการปรับระยะเวลาการชำระคืนพร้อมอัตราดอกเบี้ยที่สอดคล้องกับระยะเวลาชำระหนี้คืนกองทุนหมู่บ้าน และการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรการเงินชุมชนอื่นๆ ในชุมชนใกล้เคียงและกับสมาชิกด้วยสื่อโซเชียลเพื่อแบ่งปันข้อมูลและสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน

2. กลุ่มออมทรัพย์สัจจะบ้านตะเคียน ตำบลตะเคียน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลคูตัน มีจุดเด่นในด้านการพัฒนานวัตกรรมการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิก โดยมีการพัฒนากลุ่มอาชีพทอผ้าไหม ด้วยการสืบค้นเทคโนโลยีการย้อมผ้าไหม การประดิษฐ์และพัฒนาลายผ้า รวมถึงรูปแบบใหม่ ๆ จากสื่ออินเทอร์เน็ตและรวบรวมจัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนสมาชิกให้มีศักยภาพการผลิตที่สูงขึ้น ตรงกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับกลุ่มสถาบันการเงินชุมชนบ้านนางมุด ตำบลนางมุด และกลุ่มกองทุนหมู่บ้านสว่างนิคม ตำบลโคกตะเคียน ที่ใช้ข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ตในการวิเคราะห์แนวโน้มราคาพืชผล และความต้องการของตลาดเพื่อสื่อสารไปยังสมาชิกกลุ่ม

3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโจรก ตำบลด่าน มีจุดเด่นที่น่าสนใจทางด้านการพัฒนานวัตกรรมบริหารจัดการ การบริการสมาชิก และการพัฒนาอาชีพ โดยมีการใช้งานระบบบันทึกบัญชีการเงินด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกแก่คณะกรรมการดำเนินงาน ทำให้สมาชิกเกิดความเชื่อถือ ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน การใช้สื่อออนไลน์โฆษณาส่งเสริมการขาย อีกทั้งยังพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ด้วยการรวบรวมกลุ่มกองทุนต่าง ๆ ภายในชุมชนซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้นถึง 16 กลุ่ม เข้ามาบริหารงานภายใต้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโจรก เพื่อความสะดวกในการจัดทำบัญชี การควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงาน และการส่งเสริมพัฒนาแต่ละกลุ่มให้มีทิศทางที่บูรณาการร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผล

องค์กรการเงินชุมชนในพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เป็นองค์กรที่มีทั้งแบบทางการที่รัฐรับรองและแบบกึ่งทางการที่ชุมชนกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์กันขึ้นเอง โดยพบว่ากลุ่มที่ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความต่อเนื่องยั่งยืนจะเน้นปรัชญาการดำเนินงานที่น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้เป็นหลักการดำเนินงานเพื่อการพึ่งพาตนเอง สร้างการเติบโตที่เริ่มจากภายใน สอดคล้องกับแนวคิดของ Sadan (2004 : 144) ที่เห็นว่าพลังอำนาจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ที่ไม่มั่นคงไปสู่สถานการณ์การควบคุมจากสภาวะไร้อำนาจ ด้วยกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของแต่ละบุคคลและชุมชนสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยการมีศรัทธาในตนเองและในชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่นเดียวกับ Senge (2004 : 8) ระบุว่าองค์กรที่จะก้าวสู่ความเป็นเลิศอย่างแท้จริงได้ในอนาคต จะต้องเป็นองค์กรที่ต้องค้นหาฉันทามติและความสามารถของสมาชิกเพื่อที่จะเรียนรู้ร่วมกันในทุกระดับภายในองค์กร เพื่อการค้นหาคำตอบที่เข้มแข็งจากภายในชุมชนที่มีอยู่ ด้วยฐานทางสังคมวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นในระบบนิเวศวัฒนธรรมชุมชน

การปรับตัวโดยการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางการเงินแบบใหม่ (FINTECH) ที่องค์กรการเงินชุมชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านกระบวนการดำเนินงานและทางด้านการผลิตกันให้มีความหลากหลาย ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาโดยพยัต วุฒิรงค์ (2562 : 37-38) ที่ได้แบ่งมุมมองทางด้านนวัตกรรมออกเป็น 2 ด้าน คือมุมมองที่เน้นด้านวัตถุ อันได้แก่ สินค้า ผลิตภัณฑ์ และมุมมองที่เน้นด้านกระบวนการ เป็นต้น นอกจากนั้น ปัจจัยในการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนจำเป็นต้องเสริมด้วยการขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรการเงินชุมชนหรือกลุ่มองค์กรภาคีเครือข่ายผ่านระบบเครือข่ายนวัตกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการแสวงหาพันธมิตรและความร่วมมือในด้านต่าง ๆ นำไปสู่การสร้างองค์กรการเรียนรู้สู่ชุมชนนวัตกรรม (Learning Organization to Innovative Community) เพื่อให้สามารถเสริมสร้างและต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่นวัตกรรม สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการที่เหนือกว่าให้แก่ลูกค้า สอดคล้องกับ Slater and Narver (1995 : 71) ที่เห็นว่าการสร้างสถาบันการเรียนรู้ที่น่าพึงพอใจ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขัน เพราะเป็นจุดที่จะสามารถส่งมอบคุณค่าพิเศษแก่ลูกค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Gilchrist (2009 : 188) ที่ได้พัฒนาตัวแบบการเชื่อมต่อที่ดีของชุมชน โดยใช้พื้นฐานจากการเรียนรู้จากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ ผ่านการเชื่อมต่อในระดับบุคคลและการประสานงานในระดับองค์กร เพื่อเสริมความเข้มแข็งของการดำเนินงานโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ควรได้รับการเสริมแรงด้วยองค์ประกอบเพิ่มเติมการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนา (Paradigm Shift Development) ประกอบด้วยมุมมอง 2 ด้าน คือ มุมมองจากภายในองค์กรการเงินชุมชนเอง และมุมมองจากภายนอกองค์กรการเงินชุมชน โดยมุมมองจากภายในองค์กรการเงินชุมชนต้องได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการสร้างสรรค์ (initiative creation) ก่อนจะพัฒนาในด้านอื่น ๆ มิฉะนั้นนวัตกรรมที่จะมาจากฐานองค์ความรู้จากการสร้างองค์กรการเรียนรู้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ส่วนมุมมองจากภายนอกองค์กรการเงินชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเองในชุมชน มีมุมมองที่สะท้อนภาพองค์กรการเงินชุมชนเป็นองค์กรที่มีสภาพความเสี่ยงค่อนข้างสูง ขาดการควบคุมภายในที่ดี ความน่าเชื่อถือต่ำ มีระเบียบหลักเกณฑ์ที่แตกต่างหลากหลาย ตามความต้องการของกรรมการและสมาชิก ทำให้มีข้อจำกัดในการพัฒนาต่อยอดที่ส่งผลต่อการเติบโตต่อเนื่อง ในขณะที่หลักเกณฑ์ของคณะกรรมการพัฒนาสถาบันการเงินประชาชนที่จัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. สถาบันการเงินประชาชน พ.ศ. 2562 ที่ออกประกาศข้อกำหนดคุณสมบัติ หลักเกณฑ์องค์กรการเงินชุมชนที่สามารถจะยื่นขอจดทะเบียนเป็นสถาบันการเงินประชาชนได้ องค์กรการเงินชุมชนจะต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ ครบถ้วนตามข้อกำหนดของประกาศ รวมทั้งการกำหนดให้สถาบันการเงินที่เลี้ยงมีหน้าที่กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ควบคุมการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด อันเป็นข้อกำหนดที่เป็นข้อจำกัดและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมองค์กรการเงินในอนาคต มากกว่าจะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งยั่งยืนต่อองค์กรการเงินชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลจากการศึกษาในงานวิจัยนี้มีขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างเป็นองค์กรการเงินชุมชน กรรมการและสมาชิกในพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ด้วยข้อจำกัดของลักษณะขอบเขตเชิงพื้นที่ที่อาจมีบริบท รวมทั้งเงื่อนไขเฉพาะด้านในพื้นที่ฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรมแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ลักษณะของปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายและ

องค์กรอื่น ๆ ความพร้อมทางเทคโนโลยีและบุคลากรขององค์กรการเงินชุมชน การนำผลการศึกษาวិจัยไปใช้ทั่วไปในเชิงสาธารณะ จึงควรพิจารณาปัจจัยองค์ประกอบต่าง ๆ ข้างต้นประกอบ และในโอกาสต่อไปควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงกระบวนการในการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถอธิบายเพิ่มเติมขยายผลไปถึงประเด็นดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งต่อสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการทำวิจัยนี้ ขอขอบคุณท่านพัฒนาการอำเภอกาบเชิง เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกาบเชิง และขอขอบคุณประธานกรรมการ คณะกรรมการดำเนินงานและสมาชิกของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน ในพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญที่สละเวลาในการตรวจเครื่องมือวิจัย และตรวจทานความถูกต้องของภาษา

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโจรก. (2563). *บัญชีแสดงสถานะการเงินของกลุ่มประจำปี 2562*. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโจรก ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์.
- กิตติชัย นวลทอง. (2560). *รูปแบบและผลสัมฤทธิ์ของการแปรรูปกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มการเงินขนาดเล็กเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็ง*. ศูนย์วิจัยและพัฒนา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2563, จาก : <https://www.pandinthong.com/innovation-dwl-th/401291791792>.
- จิรภา โสภณ, สิริรัตน์ ขอบขาย และธีรพันธ์ สาตราคม. (2559). *การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในเขตพื้นที่ชายแดนอีสานตอนล่าง กรณีศึกษา ด้านการค้าชายแดนช่องจอม ช่องสะง่า และช่องเม็ก*. ชุดโครงการสถานการณ์การแย่งยึด เปลี่ยนมือ ถือครองและการใช้ที่ดินในพื้นที่ชายแดน (ระยะที่ 1). รายงานการวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2563, จาก : https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5710034.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2540). *แถลงการณ์ร่วมกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่อง การปรับปรุงระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา ฉบับที่ 45/2540* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 8 มกราคม 2563, จาก : <https://www.bot.or.th/Thai/PressAndSpeeches/Press/News2540/n4540t.pdf>.
- พยัต วุฒิรงค์. (2562). *การจัดการนวัตกรรม จากแนวคิดสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 256 หน้า.
- พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ(องค์การมหาชน) พ.ศ. 2544. (13 กรกฎาคม 2544) *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 118 ตอนที่ 55 ก. หน้า 1-12.
- สฤณี อาชวานันทกุล และ ปัทมาวดี โพชนุกูล. (2556). *คู่มือองค์กรการเงินชุมชน: แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ. 168 หน้า.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2563, จาก : https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422.
- Gilchrist, A. (2009). *The Well-Connected Community A Networking approach to community development*. (2nd edition). UK : The Policy Press [Online]. Retrieved May 9th, 2020, Available : https://library.uniteddiversity.coop/REconomy_Resource_Pack/Community_Assets_and_Development/The_Well_Connected_Community-A_Networking_Approach_to_Community.pdf.
- Sadan, E. (2004). *Empowerment and Community Planning*. Translated from Hebrew by Flantz, R. [Online]. Retrieved February 23th, 2020, Available : http://www.mpow.org/elisheva_sadan_empowerment.pdf.
- Senge, P. M. (2004). *The Fifth Discipline. The Art and Practice of The Learning Organization*. New York : Bantam Doubleday Dell Publishing Group. 412 Pages. [Online]. Retrieved May 9th, 2020, Available : https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4672782/mod_folder/content/0/Senge%201990%20livro%20the%20fifth%20discipline.pdf?forcedownload=1
- Slater, S. F. and Narver, J C. (1995). Market Orientation and the Learning Organization. *Journal of Marketing*, 59(3), 63-74.